

**ПРО ФАКТОРИ, ЩО ДЕЗІНТЕГРУЮТЬ (ІНТЕГРУЮТЬ)
ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ, ТА ЇХ ВПЛИВ
НА СИСТЕМУ ФІНАНСОВОГО ПРАВА**

Останнім часом науковцями порушуються проблеми перегляду основних категорій, методологічних засад фінансово-правової науки у зв'язку із значними змінами економічного укладу нашої держави з часів здобуття незалежності, що безпосередньо зачіпили і всю фінансову систему і окремі її ланки. Необхідність такого перегляду назріла не сьогодні і вже мало в кого викликає сумнів, хоча подекуди навчальна література з фінансового права ґрунтується на підходах, які вже не в повній мірі відповідають сучасним реаліям, діючому законодавству. Розробкою методологічних засад системи сучасного фінансового права чи окремими аспектами цієї проблеми займаються Д. В. Вінницький, Л. К. Воронова, С. В. Запольський, О. А. Лукашев, А. А. Нечай, П. С. Пацурківський та інші дослідники. В цій статті автор бажає висловити деякі міркування з приводу власного бачення змісту, структури таких важливих системоутворюючих категорій для фінансово-правової науки, як фінансова система, фінансова діяльність держави, що відбиваються на системі фінансового права.

Відомо, що фінансове право, як і будь-яку іншу галузь вітчизняного права, можна розглядати в різних якостях, власне як галузь права, як галузь законодавства, галузеву юридичну науку та навчальну дисципліну. Вітчизняна наукова та навчальна література базується на ідеї про самостійність і монолітність галузі фінансового права, з власним предметом і специфічним методом правового регулювання. Предмет загалом окреслюється як особливі економічні відносини, пов'язані із мобілізацією, розподілом та використанням фінансових ресурсів через публічні грошові фонди з метою забезпечення реалізації завдань та функцій держави, місцевого самоврядування та задоволення різного роду інших суспільних потреб. Схожим чином визначається системоутворююча категорія фінансового права — «фінансова діяльність держави» — як цілеспрямована діяльність уповноважених органів держави та місцевого самоврядування з мобілізації, розподілу та використання ресурсів тих же публічних грошових фондів. Функцію такої ж об'єднуючої категорії відіграє і категорія «фінансова система» держави як об'єктивно існуюча система економічних розподільчих зв'язків між окремими фінансовими інститутами (фондами, окремими суб'єктами господарювання, органами загальної та спеціальної компетенції в галузі фінансів тощо). Останнім часом на роль інтегруючих категорій висувають такі, як «публічні фонди», «публічні доходи», «публічні витрати» тощо [1]. Систему фінансового права описують за традиційним для нашої юридичної науки пандектним принципом, виділяючи загальну та особливу частини. Проте не слід забувати, що загальні норми (положення) галузі фінансового права мають бути застосовані до будь-яких диференційованих положень особливої

частини фінансового права (як, наприклад, загальні положення про злочин та покарання застосовані до будь-якого інституту особливої частини кримінального права України, положення про осіб, угоди, зобов'язання до відповідних інститутів особливої частини цивільного права тощо).

Втім подекуди виявляються суттєві і нерозв'язні суперечності між положеннями загальної частини фінансового права (як навчальної дисципліни та науки) та положеннями особливої частини, яка хоч і не дістала загальноновизначеної концепції щодо своєї внутрішньої структури, та загалом будується за інституціональним принципом (чи за напрямками (сферами) фінансової діяльності держави). Їх іноді важко замаскувати під натягнуто спільними категоріями, визначеннями, характеристиками, з яких більше виключень, ніж дійсно спільного. Вагомі системні аргументи щодо суттєвої специфіки кожного з інституційних утворень фінансового права (бюджетне право, податкове право, валютне право тощо), неоднорідності фінансового права, недосконалості традиційних системоутворюючих категорій галузі науки були висунуті російським вченим Д. В. Вінницьким вже майже 10 років тому [2; 3, 54–118]. Всі вони справедливі і для української фінансової правової науки, але тільки нещодавно почали знаходити підтримку в роботах окремих вітчизняних дослідників. Серед основних напрямків, за якими Д. В. Вінницький доводить своєрідність податкового права та інших «утворень із ознаками галузевої автономії», є відсутність загальнофінансових нормативних актів, загальнофінансових норм, своєрідність суб'єктів податкових, бюджетних, валютних відносин, специфіка правових інструментів, що використовуються, заходів відповідальності тощо. Розглянемо окремі на прикладі України.

Усі спроби прийняття яких би то не було загальнофінансових законів досі не завершилися результативно (наприклад, було запропоновано кілька проектів законів про державний фінансовий контроль, які так і не прийняті). Кодифікація відбувається в рамках окремих утворень «особливої» частини фінансового права — Бюджетний кодекс України (2001, 2010 рр.), Податковий кодекс України (2010 р.). Перспектива подальших можливих кроків з систематизації фінансового законодавства вбачається в цьому ж руслі — Банківський кодекс (пропозиція кодифікації банківського законодавства висувалась, зокрема, Т. А. Латковською [4, 23]), Валютний кодекс тощо. Ті норми права, які можуть бути залічені до загальної частини фінансового права, можна перелічити на пальцях, та й деякі з них з певними обмовками (гарантії визначення на рівні закону основних елементів фінансової системи (ч. 2 ст. 92 Конституції України), окремі положення Конституції та Закону «Про місцеве самоврядування» щодо фінансової бази місцевого самоврядування, повноваження Верховної Ради, Кабміну, Мінфіну у сфері фінансів, можливо, деякі інші). Та й установчі акти, якими визначений правовий статус зазначених органів не в повній мірі відповідають умовам «загальності», оскільки ці органи, наприклад, не здійснюють вагомих функцій в сфері банківського, валютного чи емісійного права (якщо не рахувати Верховну Раду яка є універсальним законотворчим органом). Навіть органи спеціальної компетенції у сфері фінансів

здійснюють діяльність, в т.ч. фінансовий контроль, лише в певних визначених сферах (Рахункова палата, Держфінінспекція (Контрольно-ревізійна служба), Казначейська служба — в бюджетній сфері, податкова, митна служба — в сфері оподаткування, регулювання і контроль в сфері емісійної, валютної і банківської діяльності переважно зав'язані на НБУ як центробанку, дещо осторонь знаходяться публічні страхові фонди — ПФУ та ФСС).

Значна частина матеріалу підручників щодо загальної частини фінансового права перенасичена узагальненнями, які не завжди витримують перевірки реальними положеннями фінансового законодавства та практики фінансових відносин. Це стосується і методу правового регулювання фінансового права, і фінансово-правових норм, відносин, суб'єктів фінансового права, питань фінансового контролю і фінансової відповідальності. Наприклад, характеризуючи специфіку методу владних приписів, що використовується фінансовим правом, автори майже одногласно стверджують про відсутність оперативної самостійності в уповноважених правозастосовних органів, наводячи приклади зі сфери оподаткування щодо встановлення конкретних абсолютно визначених санкцій за вчинені податкові правопорушення. Слід віддати належне проф. О. П. Орлюк, яка доречно зазначила і протилежну позицію [5, 96], висловлену і обґрунтовану, зокрема, В. Косаняком [6], який вважає надання права оперативної самостійності характерною рисою всього фінансового права. Говорячи про суб'єктів фінансового права, традиційно виділяють державу і муніципальні утворення як обов'язкових учасників фінансових правовідносин, т.зв. колективних (органи влади, юридичні особи) і індивідуальних суб'єктів (фізичних осіб — громадян, іноземців, осіб без громадянства). Хоча реального суб'єкта фінансового права просто не існує, є суб'єкти податкового права, суб'єкти бюджетного, валютного, банківського права, але не фінансового права. Суб'єкти приватного права майже не беруть участь у бюджетних відносинах (виключенням в окремих випадках є отримувачі бюджетних коштів). Один суб'єкт може виступати одночасно зобов'язаною і уповноваженою особою залежно від сфери фінансових відносин. НБУ у сфері банківських, валютних відносин виконує активну регулюючу і контролюючу функції, є уповноваженим щодо комерційних банків, деяких інших фінансових установ, в той же час у сфері розрахунків із держбюджетом він підконтрольний Рахунковій палаті (ч. 4 ст. 70 Закону «Про Національний банк України», п. 2 ст. 7 Закону України «Про Рахункову палату України») нарівні з іншими підконтрольними органами і установами, що використовують кошти державного бюджету. Так само більшість бюджетних установ, з одного боку, виступають розпорядниками (одержувачами) бюджетних коштів, з іншого — платниками податків, суб'єкти господарювання приватного сектора економіки є платниками податків, можуть отримувати бюджетний чи банківський кредит, є платниками єдиного соціального внеску до ПФУ, можуть здійснювати валютні операції, тобто виступають чи не виступають в різних іпостасях «суб'єктів фінансового права». Показово, що ні в навчальній літературі, ні в законодавстві не має згадок про фінансову правосуб'єктність ні колективних, ні індивідуальних суб'єктів фінансового права,

адже вона різниться в податкових, бюджетних, банківських чи валютних відносинах.

Абсолютно різними є заходи примусу, в т.ч. відповідальності, в різних сферах фінансових відносин. Більшість примусових заходів, що застосовуються у сфері бюджетної діяльності, виконують одночасно декілька функцій: попередження, припинення, відповідальності, поновлення порушених прав. Можливо, саме тому вони об'єднані в ст. 117 БК України під категорією «заходи впливу за порушення бюджетного законодавства». До них, зокрема, відносяться: попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства, зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, зменшення бюджетних асигнувань, зупинення дії рішення про місцевий бюджет та ін. Податкове право розрізняє заходи забезпечення виконання податкового зобов'язання (податкова застава, адміністративний арешт активів, податкова порука) та заходи відповідальності (пеня, штрафні санкції). Як бачимо, жодного спільного примусового заходу учасники податкових та бюджетних відносин не знають. Деяко схожими на податкові є заходи валютної відповідальності — пеня за несвоєчасне повернення валютної виручки (ст. 4 Закону «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»), штрафи (ст. 16 Декрету Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»). Проте різними є підходи до визначення їх розмірів (валютна пеня приблизно в 10 разів вища за податкову), податкові штрафи або фіксовані, або визначаються в долях від суми податкового зобов'язання чи боргу (до 50–75 %). Валютні в більшості випадків відповідають сумі (вартості) валютних цінностей, щодо яких були порушені правила здійснення валютних операцій (ст. 16 Декрету Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»), або у фіксованих розмірах, встановлених НБУ (Положення про валютний контроль, затверджене постановою Правління Національного банку України від 8 лютого 2000 р. № 49). До того ж за порушення вимог щодо здійснення валютних операцій та валютного контролю передбачені і санкції організаційного характеру — позбавлення валютної ліцензії чи виключення банку з Державного реєстру банків. Зовсім іншого характеру є заходи впливу, що застосовуються НБУ за порушення банківського законодавства: письмове застереження; розпорядження щодо зупинення виплати дивідендів чи розподілу капіталу в будь-якій іншій формі; розпорядження щодо встановлення для банку підвищених економічних нормативів; розпорядження щодо підвищення резервів на покриття можливих збитків за кредитами та іншими активами; розпорядження щодо примусової реорганізації банку; розпорядження щодо призначення тимчасової адміністрації; відкликання банківської ліцензії та ініціювання процедури ліквідації банку, штрафи та ін.

Не має єдності і в регулюванні питань фінансового контролю — різна тривалість контрольних заходів (перевірок, ревізій), підстави для їх проведення, повноваження контролюючих органів у ході контролю тощо, інші елементи процедури, хоча деякі об'єктивні підстави для уніфікованого регулювання в цій сфері існують — це спільний об'єкт і предмети фінансового контролю.

Перевірці підлягають розпорядчі акти, фінансові (господарські) операції підконтрольних суб'єктів, результати яких відображаються у документах (первинних, зведених бухгалтерських регістрах, звітних тощо) або залишках матеріальних цінностей, грошових коштів тощо. В той же час слід враховувати і різні завдання такого контролю (в бюджетній сфері підконтрольні суб'єкти перевіряються не тільки на предмет законності здійснених операцій та прийнятих рішень, але й на предмет їх доцільності, ефективності використання коштів і майна, в податковій, валютній сфері — виключно законність — дотримання податкового чи валютного законодавства).

Перелік фактів диференційованого правового регулювання в податковій, бюджетній, валютній, банківській сфері та факторів, що їх обумовлюють, можна було б продовжити, але хотілося б зупинитися на питанні взаємообумовленості фінансової системи та системи фінансового права, з'ясування їх структури, та факторів (ознак, категорій), які б могли об'єднати різні фінансово-правові інститути в єдине ціле.

Визначальною методологічною посилкою в цьому питанні, на наш погляд, має стати ідея, висловлена С. В. Запольським та Д. В. Вінницьким у їх спільній статті про модернізацію доктрини російського фінансового права [7, 13], яка полягає в такому. Фінансові інститути, які склалися, є не об'єктивно даними, такими, що склалися самостійно в процесі суспільної взаємодії, а переважно сформовані чи трансформовані державою шляхом нормативного врегулювання. Наведемо кілька прикладів. Бюджетна система України перетворилася із трирівневої (Державний бюджет, республіканський бюджет АРК, місцеві бюджети) в дворівневу (Державний бюджет, місцеві бюджети) із прийняттям в 2001 р. Бюджетного кодексу і відповідно втратою чинності Законом «Про бюджетну систему України». Система фінансового моніторингу як система особливих відносин щодо нагляду за фінансовими операціями господарюючих суб'єктів та фізичних осіб на предмет їх можливої належності до фінансування тероризму та відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, нав'язана нам міжнародним співтовариством, зокрема FATF, сформувалася також не сама по собі як реакція на виклики цих злочинних проявів (тероризм взагалі не характерний для України), це було політичне рішення, яке через прийняття Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму» (2002 р.) в доволі стислі строки сформувало дієвий механізм відстеження таких підозрілих операцій, який охопив систему всіх фінансових установ та їх клієнтів. Для вказаних цілей був створений і специфічний орган виконавчої влади — Держфінмоніторинг. В результаті податкової реформи, що супроводжувалася кодифікацією податкового законодавства і завершилася прийняттям Податкового кодексу України 2 грудня 2010 р., була повністю переформатована система місцевого оподаткування — замість 14 місцевих податків і зборів, встановлених ст. 15 Закону «Про систему оподаткування», встановлено лише 5 місцевих податків і зборів, з яких абсолютно новим є податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. І останній приклад. Фінансові позики, факторинг, майнові

поруки та інші численні угоди довгий час укладалися відповідно до положень цивільного законодавства. Але на певному етапі держава вирішила унормувати такого роду діяльність, сформувати цивілізований конкурентоздатний ринок фінансових послуг в Україні, захистити споживачів таких послуг, результатом чого стало прийняття Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.), створення спеціалізованого органу виконавчої влади — Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України і відповідно системи однорідних фінансових відносин, специфічного і нового фінансового інституту — ринку фінансових послуг.

Вказане свідчить, що фінансова система держави є доволі мобільною, гнучкою, вона змінюється як у зв'язку з об'єктивними факторами, такими як економічні перетворення, реформи, так і іншими чинниками — політичного характеру, міжнародними зобов'язаннями держави тощо, але лише через відповідне нормативно-правове оформлення. Відповідно і структура фінансової системи, що пропонується авторами, не може бути відірваною від чинного фінансового законодавства. Більше того, вказані вчені пропонують взагалі замислитися про «перестановку наукових акцентів: з предмета фінансово-правового регулювання на саме фінансове право» [7, 16].

О. П. Орлюк вказує на три підходи, три концепції, що склалися в науці, щодо визначення структури фінансової системи — посуб'єктну, фондову, інституціональну [5, 28]. Нам видається, що реальна система фінансових відносин (фінансова система) включає, звісно, їх учасників (суб'єкти господарювання, фізичні особи (домашні господарства), фінансові посередники, держава, територіальні громади в особі уповноважених органів тощо), зв'язки між ними, що виявляються у фінансових потоках (русі фінансових ресурсів на тих чи інших засадах — поворотності/ безповоротності, платності/безоплатності, цільовий/ нецільовий тощо), публічні фонди грошових коштів, в яких акумулюються фінансові ресурси для фінансування витрат на задоволення суспільних потреб. Звісно, що всі ці відносини відчувають владний вплив зі сторони держави, місцевих самоврядних органів, що виявляється у правовому регулюванні цих відносин, управлінні наявними фінансовими ресурсами, контролі за додержанням встановлених правил. Крім того, деякі публічні фонди нерозривно пов'язані із органами публічної влади. Так, Пенсійний фонд України є одночасно і грошовим фондом держави і його органом управління, Національний банк України є особливим центральним органом державної влади, в той же час він формує і управляє золотовалютним резервом країни, зберігає обов'язкові резерви комерційних банків, що також є специфічними публічними фондами, кошти бюджетів усіх рівнів зберігаються на рахунках Державної казначейської служби.

Безспірно, і бюджетна система, і система фондів державного соціального страхування є окремими, важливими ланками фінансової системи, регулювання відносин в яких відбувається засобами відповідно таких утворень, як бюджетне, податкове право і право загальнообов'язкового державного соціального страхування. Але спірними видаються пропозиції окремих авторів щодо вклю-

чення до предмета фінансового права відносин у сфері особистого та майнового страхування, банківського кредитування тощо. Відомо, що відносини у сфері страхування (за виключенням загальнообов'язкового державного соціального страхування), банківського кредитування відбуваються на засадах диспозитивності, вільного волевиявлення сторін, визначення в угоді взаємних прав і обов'язків, тобто лежать в площині цивільного (господарського) права. В той же час окремі аспекти цих правочинів зі сторони фінансових установ розглядаються державою як операції і відчувають вплив імперативних приписів з її боку з метою забезпечення стабільності цих ланок фінансової системи, забезпечення законних інтересів споживачів фінансових послуг. Стаття 4 Закону «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» серед фінансових послуг називає, зокрема, і фінансовий кредит, і послуги у сфері страхування, і торгівлю цінними паперами. Таким чином, можна дійти висновку, що банківське кредитування, добровільне страхування, відносини з торгівлі цінними паперами входять до предмета фінансово-правового регулювання лише в частині публічного регулювання ринку фінансових послуг, причому відповідно до ст. 21 вказаного Закону порядок здійснення банківських операцій (послуг) регулюється Національним банком України, що повністю узгоджується із положеннями законів «Про Національний банк», «Про банки і банківську діяльність».

Враховуючи це, досить широкий ринок фінансових послуг є частиною фінансової системи, яка, у свою чергу, включає в себе сферу банківських послуг, здійснюваних у рамках банківської системи держави, сферу страхових та інших послуг, що надаються фінансовими установами (фінансовими посередниками).

З цього випливає, що банківське право, як частина фінансового права, має розглядатися в рамках більш широкого правового утворення — державного регулювання ринку фінансових послуг, яке у свою чергу об'єднує і норми публічного регулювання інших видів фінансових послуг — страхових, професійного посередництва при торгівлі цінними паперами тощо. Подібний підхід простежується у підручнику О.П. Орлюк [5, 607–642].

Істотним недоліком категорії «фінансова діяльність держави», на мій погляд, видається її обмеженість і акцентованість на функціонуванні публічних фондів грошових коштів. В цю концепцію досить легко входить податкове, бюджетне і право загальнообов'язкового державного соцстрахування, але зв'язок із такими традиційними інститутами, як банківське, емісійне та валютне право, майже не простежується, бо з бюджетами та фондами соціального страхування ці сфери пов'язані досить опосередковано, а власних фондів вони не мають. Можна говорити про золотовалютний резерв як особливий публічний фонд [8, 33], створюваний в рамках банківської і валютної системи, ресурси якого формуються і використовуються на валютному ринку з публічною метою — підтримання курсу національної валюти. Але чомусь в рамках навчальної фінансово-правової літератури в загальній частині підручників золотовалютний резерв не розглядається на рівні з бюджетними фондами при характеристиці фінансової діяльності держави. Такий підхід до визначення фінансової

діяльності держави вносить дисбаланс між бюджетним, податковим правом і правом соцстрахування, з одного боку, та емісійним, банківським, валютним правом — з іншого, підносячи на вищій щабель перший блок інститутів і залишаючи на задвірках фінансового права другий блок, який невідомо взагалі «на яких правах» включений до складу фінансового права. Показовим є той факт, що вирішальну роль в плані правового регулювання і фінансового контролю у сфері фінансових відносин другого блоку відіграє єдиний орган — Нацбанк.

В цьому плані видається необхідним зміщення акцентів при характеристиці завдань та напрямків фінансової діяльності держави з мобілізації та використання фінансових ресурсів публічних фондів грошових коштів на такі рівнозначні напрями, як:

- забезпечення стабільності всіх ланок фінансової системи (банківської системи, валютного ринку, страхового ринку, ринку цінних паперів тощо);
- захист інтересів споживачів фінансових послуг.

Фактично всі сегменти фінансового ринку (ринок цінних паперів, ринок грошей та валютний ринок) є об'єктом державного правового регулювання і контролю.

Хотілося б звернути увагу ще на один момент. Повністю розділяю позицію Д. В. Вінницького щодо недоречності відірвання норм, що регулюють питання державних та муніципальних запозичень (боргу) від підгалузі бюджетного права [9, 359]. Для цього достатньо ознайомитися з положеннями БК щодо структури бюджетної класифікації, повноважень та обмежень на здійснення державних та муніципальних запозичень, щорічними актами про бюджет, в яких встановлені відповідні граничні розміри запозичень та боргу, розмір коштів, що спрямовуються на погашення та обслуговування боргу. Ці норми і відносно не мають самостійного значення у відриві від правового регулювання бюджетів усіх рівнів, уповноважених на залучення тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб.

Видається, що суттєвим фактором, який дозволяє розглядати фінансове право як єдине ціле, є об'єктивні економічні зв'язки між окремими ланками фінансової системи, адже, наприклад, криза в банківській системі може негативно вплинути на ефективність фінансової діяльності держави в інших сферах (бюджетній, податковій), порушити належне функціонування окремих секторів фінансового ринку, спричинити загрозу масового порушення прав та інтересів споживачів фінансових послуг тощо. Така взаємообумовленість фінансових інститутів потребує спільного, узгодженого і виваженого правового регулювання всієї фінансової діяльності держави. «Публічні грошові фонди» як фінансова категорія, безумовно, є однією з центральних категорій фінансового права, але виконувати призначення «всеоб'єднуючої» категорії вона все ж таки не здатна в повній мірі (як вже зазначалося, в такому випадку фактично за дужками залишаються частково чи повністю валютне, банківське, емісійне право). Одним із можливих шляхів подолання неповної узгодженості загальних і особливих положень науки фінансового права вбачається в трансформації (розши-

ренні) змісту категорії «фінансова діяльність держави та органів місцевого самоврядування» за рахунок включення до неї вищеназваних напрямків (забезпечення стабільності всіх ланок фінансової системи, захист інтересів споживачів фінансових послуг) та констатації відповідного розширення елементів фінансової системи, які вже дістали належного регулювання та повсякденно відбуваються як реальні фінансові відносини (ринок фінансових послуг, валютний ринок тощо) чи набувають такого регулювання (емісія та обіг електронних коштів).

Література

1. Нечай А. А. Публічні фонди та публічні видатки як категорії фінансового права // Право України. — 2004. — № 4. — С. 60–63.
2. Винницький Д. В. Предмет и система фінансового права на современном этапе // Правоведение. — 2002. — № 5. — С. 30–42.
3. Винницький Д. В. Российское налоговое право: проблемы теории и практики / Д. В. Винницький. — СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. — 397 с.
4. Латковська Т. А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Т. А. Латковська. — 2008. — 30 с.
5. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : підручник / О. П. Орлюк. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — 808 с.
6. Косаняк В. Оперативна самостійність як одна із ознак методу фінансово-правового регулювання // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали ІХ регіон. наук.-практ. конф. 13–14 лют. 2003 р. — Л. : Вид-во ЛНУ ім. І. Франка, 2003. — С. 207–210.
7. Запольський С. В. О модернизации доктрины российского финансового права / С. В. Запольський, Д. В. Винницький // Фінансове право. — 2007. — № 2. — С. 12–16.
8. Захарченко С. П. Финансы UA / С. П. Захарченко. — Х. : Кроссроуд, 2007. — 180 с.
9. Винницький Д. В. Основные проблемы теории российского налогового права : дис. ... д-ра юрид. наук / Д. В. Винницький. — Екатеринбург, 2003. — 436 с.

Анотація

Боднарук Ю. В. Про фактори, що дезінтегрують (інтегрують) фінансово-правові інститути, та їх вплив на систему фінансового права. — Стаття.

Стаття присвячена розгляду і аналізу окремих факторів, що обумовлюють своєрідність правового регулювання різних фінансово-правових інститутів, а також містить пропозиції щодо трансформації системоутворюючої категорії фінансового права — «фінансова діяльність держави» — та певні висновки щодо структури фінансового права як галузі.

Ключові слова: система фінансового права, фінансова система, фінансова діяльність держави, бюджетне право, податкове право, банківське право, ринок фінансових послуг.

Аннотация

Боднарук Ю. В. О факторах, дезинтегрирующих (интегрирующих) финансово-правовые институты, и их влиянии на систему финансового права. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению и анализу отдельных факторов, которые обуславливают своеобразность правового регулирования разных финансово-правовых институтов, а также содержит предложения относительно трансформации системообразующей категории финансового права — «финансовая деятельность государства» — и определенные выводы относительно структуры финансового права как отрасли права.

Ключевые слова: система финансового права, финансовая система, финансовая деятельность государства, бюджетное право, налоговое право, банковское право, рынок финансовых услуг.

Summary

Bodnaruk Y. About factors that disintegrate (integrate) financial legal institutes and their influence on the structure of financial law. — Article.

The article is devoted to the consideration and analysis of separate factors which stipulate originality of the legal adjusting of different financial legal institutes and also contains suggestions in relation to transformation of system generating category of financial law is «financial activity of the state» — and certain conclusions in relation to the structure of financial law as department.

Keywords: system of financial law, financial system, financial activity of the state, budgetary law, tax law, bank law, market of financial services.

УДК 342.553

А. І. Гнатовська

ОБ'ЄКТИВНА ДОЦІЛЬНІСТЬ НАДАННЯ САМОСТІЙНОСТІ МУНІЦИПАЛЬНИМ УТВОРЕННЯМ У ФІНАНСОВО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИНАХ

Постановка проблеми. Муніципальне утворення є основною одиницею місцевого самоврядування в Україні — це будь-яке міське, сільське поселення, кілька поселень, об'єднаних загальною територією, частина поселення, інша населена територія, у межах якої здійснюється місцеве самоврядування, є муніципальна власність, місцевий бюджет і виборні органи місцевого самоврядування. Межі територій муніципальних утворень встановлюються статутами таких утворень відповідно до законів України з урахуванням місцевих традицій. Суб'єктом муніципальної діяльності чинне законодавство визнає населення міських, сільських поселень та інших територіальних утворень. Якщо виходити з того, що правом на здійснення місцевого самоврядування наділяються громадяни України і що населенням називається сукупність людей, які постійно чи тимчасово проживають на певній території, то як суб'єкт місцевого самоврядування можна розглядати співтовариство громадян України, які постійно чи тимчасово проживають на певній території. Сьогодні дослідження самостійності муніципального утворення як суб'єкта фінансових правовідносин є актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування надання більшої самостійності муніципальним утворенням у фінансово-правових відносинах не можливе без опрацювання вже існуючих робіт у цій сфері, а саме: Л. К. Воронової, Д. А. Бекерської, Т. А. Латковської, В. Д. Чернадчука, О. А. Музики-Стефанчук, А. А. Коваленко, А. А. Нечай, А. С. Нестеренко, О. Б. Заверухи.

Мета дослідження. Досліджуючи означену тему, автор взяв за мету проаналізувати повноваження окремих муніципальних утворень щодо їх можливості реально впливати на вирішення питань фінансового характеру, обґрунтувати необхідність децентралізації влади щодо взаємовідносин муніципальних утворень з центром, висвітлити актуальність надання більшої самостійності орга-